



Jakuta Alikavazovic

A L D R I G
NÅGONSIN

Översatt från franska
av Marianne Tufvesson

Wahlström & Widstrand

*För att skriva den här boken har författaren erhållit stöd från CNL
(Centre national du livre), som hon härmed vill tacka.*



Wahlström & Widstrand
Box 3159, 103 63 Stockholm
www.wwd.se
info@wwd.se

ISBN 978-91-46-24403-5
COPYRIGHT © Jakuta Alikavazovic 2025
COPYRIGHT © Éditions Gallimard 2025
ORIGINALET'S TITEL *Au grand jamais*
ÖVERSÄTTNING Marianne Tufvesson
OMSLAG Sara R. Acedo
FÖRSTA TRYCKNINGEN
TRYCK ScandBook, EU 2026

Det var inte jag som hittade henne. Min man, vår son och jag skulle komma månaden därpå; telefonsamtalet från Sacha fick mig att tidigarelägga mitt besök i all hast. Med andra ord var det han, Sacha, som hittade henne.

I fåtöljen, sa han, och genast såg jag stolen i fråga, i läder och stålrör, med fällbart ryggstöd. En smäcker stol som likväl utlovade, och faktiskt också erbjöd, samma komfort som en stadig klubbfåtölj, ett val som förmodligen skulle ha tilltalat min mor men som knappast hade rymts i hennes trånga vardagsrum. Därför hade hon skaffat sig en slimmad version – ett skelett, en silhuett eller bara sinnebilden av en engelsk möbel. Hon hade två stycken, på ömse sidor om ett litet soffbord med en åttkantig bricka i mässing. Stolarna var likadana, de var köpta tillsammans men jag visste mycket väl vilken som var hennes: den närmast elementet. Den andra, framför fönstret, var, även om ingen sa det och ingen hade suttit där på länge – den andra var min.

*

Några år dessförinnan hade allt börjat försvinna omkring mig. Allt försvann. Djurarter hotades av utrotning. Vissa värderingar likaså; somliga ord fanns kvar, som tomma skal sedan verkligheten de hade omfattat förflyktigats. Jag hade upplevt en svår personlig motgång som hade skakat

om mig, förmodligen mer än jag då velat erkänna (för mig själv). Ordet *vänskap* hade tömts på sitt innehåll, och ordet *kärlek* hade tömts på sitt innehåll (svek, besvikelse, äckel hade tömt det på sitt innehåll) tills bara ett tomt hölje återstod. I tomrummet var det dock något som växte; jag visste bara inte vad. Nu när jag kunde se klart på alltihop, nu när jag såg att min tillit och tillgivenhet hade varit missriktade och missbrukats, översköldes jag av en hel våg av försvinnanden. I samma veva började det talas om det *sjunde massutdöendet*, och för mig var det förvirrande att upptäcka att något jag uppfattade som i högsta grad privat – min tendens till självutplåning, min benägenhet att försvinna – fanns i världen, och utgjorde en objektiv, påvisbar realitet som angick oss alla. Märkligt nog var det inte till minsta tröst. Tvärtom kände jag mig ännu mer sårbar. Jag som har ägnat så mycket tid åt att gömma mig, också i mina meningar, jag kände mig – avklädd. För en som jag är det ett farligt tillstånd.

Jag hade skrivit några böcker. Det hade sagts om min stil att den var *kemisk*, den rymde nämligen uppenbarelsen och försvinnanden, jag hade lyckats upplösa flera personer i några meningar, och vid ett tillfälle en hel biograf. De som försvann i mina böcker var främst kvinnor. Det var inte förvånande. Faktiskt gjorde det mig till ett barn av min tid, ett barn av det här århundradet – mitt århundrade, nittonhundratalet, då den sortens försvinnanden satte fantasin i rörelse. Någon var plötsligt borta. Oförklarligt. Ibland tycktes sådana händelser skapa rörelse, i brist på andra impulser: i (den lilla och stora) stadens myller, i (det lilla och stora) livet, försvinner en kvinna. Eller snarare, för att vara exakt, försvinner en *tjej*. Ofta en lång tjej. Ofta en lång blond tjej. Med en uttalad kärlek till musik, till tystnad eller till något som framkommer under utredningen,

som ibland leder oss in i natten och skogen (natten och skogen i konkret och metaforisk bemärkelse): till överträdelser. Ja, motivet med den försvunna kvinnan, hon som gick upp i rök, gjorde mig – som så ofta har tyckt mig sakna tillhörighet, inte ha vare sig rötter eller förankring utan sväva fritt – till ett barn av min tid, men faktiskt också till ett tidlöst barn, eftersom tjejer i själva verket har försvunnit sedan urminnes tider, och bortrövandet är det som gjuter liv i den episka dikten, bortrövandet är det som skapar en tragedi. Ibland förs tjejen till Troja. Ibland till Hades. Ibland tycker någon eller något synd om henne, och tjejen som försvinner förvandlas i själva verket till växt, förvandlas till träd. Hon lever då vidare, föreställer man sig, i en annan skepnad. Vad som återstår av hennes begär, av hennes uttalade smak för musik, för tystnad, eller för överträdelser – det får man inte veta. I de flesta fall finns tjejen inte längre kvar och kan förklara.

*

Förr eller senare kommer något att framträda, sa jag mig, men allting försvann. Förr eller senare kommer något att framträda. Jag strävade efter tryggheten hos det som förr kallades *medelklassen* och som nu är på väg att försvinna, eller har försvunnit. (Jag har ingen aning om när de här raderna kommer att läsas, eller av vem; jag hoppas att ordet *medelklassen* då fortfarande ska väcka associationer, till löntagare, privat egendom, skuldsättning, lampskärmar i milda färger som skapar en dämpad belysning i ett rum som kallas vardagsrum, eller sällskapsrum; belysningen ses ofta som central, av någon – en hon – som vet att den skapar rumslighet och hemkänsla, och det utan att förlita sig på någon inneboende kraft hos platsen som sådan eftersom rummet med sina ordinära proportioner saknar sär-

skilda företräden, såväl takhöjd som spektakulär utsikt – och i detta *saknar* känner man sig hemma, känner man sig trygg. En falsk trygghet, måhända; med benen utsträckta framför sig eller hopvikta under sig i soffan tänker man på dagen som kommer, eller på räkningen som kommer, eller på kriget som kommer.)

Som alla andra gjorde jag så gott jag kunde. Jag fick ett skrivarresidens på franska rymdforskningsinstitutet CNES, i Paris. Jag arbetade med ett tema som var utmärkt men också, vilket jag visserligen inte insåg då, djupt vemodigt. Ja, det mest vemodiga av teman: jag skrev om *det som aldrig blev av*. Dessa storslagna projekt som tar år av arbete, energi och hopp i anspråk, men som i slutänden går i stöpet. Blir till en fotnot, ett arkivkort, ett litet aldrig. Jag arbetade med (det förstod jag inte då) misslyckandet. Man skulle också kunna säga att jag bearbetade misslyckandet. Mitt personliga, privata misslyckande, som var på samma gång svidande och dunkelt, obestämt. På vilket sätt, och hur, hade jag misslyckats? Jag hade ingen aning, det hade jag omöjligt kunnat säga, det var bara en känsla jag hade av att ha hamnat bredvid – att inte (längre) befinna mig i mitt livs kärna, kanske inte ens *i* mitt liv, utan lite vid sidan av; och hur jag än försökte bara vidgades avståndet mellan mig och mitt liv. Varje onsdag åkte jag till rymdforskningsinstitutet, där jag under besökstiden bytte mitt id-kort mot en besöksbricka. Inte så att jag for ut i rymden, men genom den initiala byteshandeln blev jag hängande i luften. Och varje onsdag, och all övrig tid, försökte jag av alla mina krafter att krympa avståndet mellan mig och mig själv. Det kändes som om detta att hålla mig kvar, att inte fortsätta glida bort, i sig krävde all energi som stod mig till buds. På så vis levde jag motströms. Det märktes inte utåt, men jag levde

motströms. Jag kämpade. Och jag tröttade ut mig. Tömde gradvis mina krafter.

Det som aldrig blev av kom för mig att utmynna i eller utvecklas till en sorts besatthet. En kvinna försvinner. Under mina efterforskningar stötte jag på en forskare i biologi som skulle ha blivit den första franska kvinnan i rymden. Men efter att hennes framgångar offentliggjorts och hennes lovande astronautbana valsat runt i medierna nämndes aldrig hennes namn igen. Hon förekommer i form av karriärnedslag, glimtar av lysande prestationer i det jag föreställer mig som ett dagligt slit, men efter allt detta – dagarnas skum – upphör med ens alla spår. Ut i rymden kom hon aldrig, och plötsligt blev hänvisningarna till hennes person och öde allt mer sällsynta. Allt oftare framstod de som förvrängda. Informationen var fragmentarisk. Det kändes som om jag lite av en slump hade stött på ett stort mysterium, eller kanske en stor skandal som gått obemärkt förbi. En kvinna hade försvunnit. En kvinna höll på att försvinna. Jag skickade meddelanden som inte besvarades. *De lägger ut rökridåer*, minns jag att jag tänkte, jag tänkte det klart och tydligt. Jag minns det eftersom det var olikt mig att tänka eller uttrycka mig så. Det var mig lika främmande som om jag hade hört en annan röst än min egen när jag öppnade munnen för att tala. Vad är det här för rök, tänkte jag. Ingen rök utan eld. Vad är det här för eld, tänkte jag också. Men dessa märkliga och främmande tankar lade jag åt sidan. Och kvinnan vars blotta namn var svårt eller närmast omöjligt att hitta, som om det avsiktligen hade rensats bort, henne gav jag mig själv i uppdrag att leta rätt på. Hade jag inte varit författare skulle jag ha velat bli detektiv, tänkte jag ibland. Det var förstås på skämt. Men helt och hållet på skämt var det inte.

När jag till slut fann kvinnan som skulle ha åkt ut i rymden men som inte åkt någonstans, fanns det inget mysterium. Det fanns en besvikelse. Det förra skymms ofta av den senare. Gåtan blir ett bålverk mot livets realiteter, mot tingens ordning. Ingen konspiration, ingenting alls – eller bara den vanliga konspirationen som är så banal att den inte längre märks; i slutänden hade valet fallit på en man. Varför? Och hur tog hon det, vad kände hon? Det fick jag aldrig veta. När jag väl hade letat rätt på kvinnan som skulle ha åkt ut i rymden var hon död.

*

Kort efteråt råkade jag ut för något. En sorts splittring. Jag levde vid sidan om mig själv, och en dag blev det alltför ansträngande. Jag kände mig iakttagen, under ständig övervakning. Den känslan gjorde sig särskilt påmind när jag försökte skriva; jag skrev sparsamt under den här perioden, och känslan av att vara påpassad gjorde att jag skrev ännu mindre. Det gick så långt att jag i mitt arbetsrum först drog för gardinerna, sedan stängde fönsterluckorna *och* drog för gardinerna, och därefter stängde fönsterluckorna *och* drog för gardinerna *och* vände datorskärmen så att det jag skrev inte kunde ses från något håll, vare sig utifrån eller inifrån lägenheten (och detta trots att jag på den tiden bodde ensam). Inte heller tangentbordet. Eller mina händer på tangentbordet. Eller den felvända bilden av texten som speglades i glasögonen. Eller den glasartade glansen i mina pupiller. Jag antar (men tänkte inte så på den tiden), jag antar att jag själv ville försvinna. Eller att en del av mig ville det. En dag ringde jag Sacha – jag visste inte vad jag skulle ta mig till längre så jag ringde Sacha – och bad honom komma och möta mig på innergården till mitt hus. Den dagen hade jag inte stängt fönsterluckorna, och inte heller dragit för

gardinerna. Kan du se mig där uppe. Den frågan ställde jag till Sacha, som jag inte hade sett på fyra år. Kan du se mig där uppe vid mitt skrivbord. Och han förstod precis – jag såg direkt att han förstod precis – men svarade, i lätt ton, I så fall borde du sätta dig där, då skulle det vara lättare, då kan jag tala om för dig ifall jag ser dig. Eller inte.

I låtsat lätt ton.

*

Kan du se mig där uppe / kan du se mig / där uppe, vid mitt och något mycket grumligare, mycket mer oroande och främmande, djupt främmande men likafullt avgörande – en paradox, en sida av mig som jag inte kände igen och som gjorde mig vettsskrämd. Och som samtidigt gjorde att jag var jag och ingen annan. Inte trots, utan tack vare min oförståelse. Jag försökte förhandla med min oro, med mitt eller mina symtom – dessa åtbörder och känslor som var som ett djupare tankeskikt under mina tankar. Som om något som inte var jag tänkte i mig. Och agerade.

Ställd inför detta märkliga inom mig gjorde jag så gott jag kunde. Jag var tämligen tapper, skulle jag tro. Men det räcker inte att vara tapper. Ibland kan det rentav förvärra saker och ting. Det här till galenskap gränsande landet som vi inte längre vet vad vi ska kalla, eftersom också galenskapen har försvunnit, är ett sällsamt land; det är en avvikande plats i förhållande till normen – en värld för sig där andra lagar gäller. Det är en värld där man kan vara både här och där, *där uppe vid sitt skrivbord* och *här nere på gården*. Det är en värld där man kan vara på samma gång närvarande och frånvarande. Och jag antar att det är en av få kvarvarande platser där det är helt och fullt möjligt att vara på samma gång levande och död. Ett farligt land som

måste utplånas, ty skillnaden mellan levande och döda, denna skiljelinje och gräns, är ett av vår tids sista tabun. Och det är förstås där som allting avgörs.

Sedan visste jag inte hur jag skulle hantera alltihop: min galenskap, Sacha. Och som med allt som jag inte visste hur jag skulle hantera, som med allt som tycktes mig alltför skört eller alltför farligt (skörhet och fara uteslöt inte varandra, tvärtom – det var exempelvis farligt, alltför farligt, att fästa mig vid något alltför skört som hotade att upphöra och som jag i vilket fall skulle förlora), stoppade jag till slut in det i en bok. För att slippa tänka på det. För att slippa bära på det.

Förr eller senare kommer något att framträda, tänkte jag.

*

Till sist gjorde jag så som döttrar ofta har gjort: jag sökte min tillflykt till min mor. Jag sa inget om mitt tillstånd och hon frågade inte heller. Jag behövde lugn, eller ro, eller tystnad: tre ord för att säga att jag behövde henne. Jag är dotter till en tigande kvinna. Hon lever i tystnad. Så som andra lever i lyx, eller för den delen fattigdom. Det finns ett franskt uttryck som lyder *inmurad i tystnad*. Jag vet inte om jag vill sträcka mig så långt. *Inmurad i tystnad* får mig att associera till otäcka bilder, tortyr och skrock från en annan tid. Kvinnor, män och barn som blir inmurade – för att man ville göra sig kvitt dem, ja, för att tysta dem; men också – vilket är märkligare och svårare att släppa – för att *välsigna* byggnadsverket man uppför. Det sägs exempelvis att man i fundamentet till Holbornviadukten i London murade in föräldralösa barn, dessa vilsna barn som England i litteraturen har gjort till handelsvara – de är huvudpersoner i en rad romaner, där de också fungerar som små

sprintar, små nitar, små *fundament*; inte sällan vilar fiktionens bro på deras olycka, på mysteriet med deras ursprung. Barn som England också bokstavligen har gjort till handelsvara genom att skicka dem långt bort, till Australien och Kanada, dessa platser i världen där solen enligt ryktet aldrig går ner, men som för många av imperiets medborgare blev en enda lång natt. Barn som alltså inte tillhör någon. Levande inmurade i en bro. För att den inte ska rasa. Jag vet inte om det är en sann historia och inte vad som skulle få bron att hålla – om det var kropparna i sig, deras lidande eller deras röster. Barnens skrik som absorberats av stenarna. Och som gjorde dem mer hållfasta. Nej, jag vet inte om det är en sann historia. Men att den är sann för mig vet jag varje gång jag vågar mig ut på en bro. Av det skälet föredrar jag luftbroar, som öppet visar sin skörhet, skenbar eller faktisk. Jag föredrar att inte förlita mig på döda barn och deras röster för att känna mig säker.

Men det är inte på det viset som min mor tiger. Hennes tystnad har en annan egenskap. Den är rymlig. Den är som en form av rumtid, ett parallellt universum. Den är kraftfull. Hennes tystnad lyckas där många ord och faktiskt också många böcker misslyckas.

Hon välkomnade mig och pysslade om mig – utan att någonsin säga det – på sitt speciella sätt. Ett gammaldags sätt som irriterade mig och som jag gjorde mig lustig över när jag väl var återställd, och hade andra kvinnor i min generation omkring mig. Hon pysslade om mig med spenatpiroger. Med varma, tjocka och citrondoftande rissoppor. Med nejlikkryddade äppelkakor. Hon pysslade om mig med små sockerdoppade frityrmunskar, munkar knappt större än en munsbit, för en barnamun rentav, och med veteflätor – det enda blonda i min släkt, tills min son föddes vill säga. Med te sötat med honung –

ur honungsburkar hon såg till att skaffa sig från landet hon hade lämnat fyrtio år tidigare.

Väl återställd lämnade jag henne. Två kilo tyngre, rosig om kinderna och återigen stark nog att bortse från det jag inte kunde hantera, sådant jag var för rädd och skamsen över för att artikulera. Så kan man hålla på länge mellan mor och dotter. Ända tills livet, det vill säga tiden, kommer och blandar sig i.

*

En kvinna försvinner. På väg till gymnasiet. På ett tåg. En kvinna försvinner – jag räknar upp dem ur minnet – nära ett museum. Nära en stormarknad. Nära ett hotell. En kvinna försvinner efter ett gräl. Efter en bilolycka. Efter en blöt kväll. Efter en väldigt städad och dämpad middag då stearinljusens sken slätar ut hennes anletsdrag till den grad att hon redan vid bordet tycks suddig, utflytande och flyktig. En kvinna, eller låt oss hellre säga tjej, försvinner i sin egen säng. Fönstret står öppet. På heltäckningsmattan syns snö. I en senare version av berättelsen är det regn. Skillnaden kan tillskrivas klimatförändringarna.

Varenda gång utgör dessa försvinnanden en anomali. Det plötsliga tomrummet som sätter i gång ett skeende. Det är bara tack vare detta som berättelsen börjar: en kvinna försvinner. Förmodligen en händelse utöver det vanliga, tillräckligt chockerande, obscen eller tragisk för att rubba sakernas gång. Det är förstås ett sätt att tala om döden, som ju angår oss alla. Men det låtsas vi inte om. Som om döden vore undantag snarare än regel. Vi låtsas som ingenting.

*

En kvinna försvinner. Vilket slitet grepp. Men så en dag är det som nytt. En dag ringer en telefon vid en okristlig tidpunkt, i en grå morgontimme då alla ligger och sover – till din häpnad också ditt barn som annars aldrig tycks sova – och i andra änden av tråden är det en vän till familjen, och han frågar om du sitter ner. Din mamma, säger han. Det gäller din mamma. Det är din mammas hjärta som.

Det var Sacha – även kallad Höken – som hittade henne. I sin fåtölj med en bok i handen och en full kaffekopp framför sig. Något skämde bilden men det fick jag inte veta direkt utan konstaterade först på plats: framför den andra fåtöljen (det vill säga min, eller den som borde ha varit det) stod en kaffekopp, full också den. Orörd. Min mor var förstås inte längre kvar. Det hade Höken sorjt för. Med en bok i handen, sa han – hjärtat hade givit upp och jag frågade mig vad hon hade varit försjunken i, denna stora bokläsare, stora poesikännare, stora älskare av myllrande och sprakande romaner, romaner som man fick lust att omedelbart öppna så fort man slagit igen dem, på första sidan men lika gärna mitt i eller mot slutet, och gå in i dem på nytt – känns det inte som att vandra in i skogen är det ingen idé, brukade hon säga. Det log jag åt eftersom min mor inte på många år hade varit utanför Paris eller ens sin stadsdel eller ens, misstänkte jag, de fyra eller fem gatorna i bostadens omedelbara närhet, och även om jag inte förstod vad skogen hade med saken att göra var jag glad att hon fick frisk luft. Alltid något.

Jag frågade mig vad hon läste alldeles på slutet, denna läsningens gigant, en kvinna som hade närvarat – med mig som bara var ett litet barn – vid Jean-Paul Sartres begravning; vad var det egentligen hon läste och i vilken skog hade hon till slut gått vilse, denna kvinna som på många år så att säga inte lämnat hemmet annat än genom böckerna hon läste?

Men boken hon haft i handen och som jag hittade bredvid koppen med kaffet som hon aldrig skulle dricka, det var en barnbok. En av min barndoms älsklingsromaner och den som måhända gjorde mig till författare, för även om min förskola hade ett exemplar var den omöjlig att få tag på i bokhandeln, och jag var så förälskad i boken att jag började skriva av den, för att få ha den, ha den helt för mig själv (eller om jag ville ge den till Thomas, min vän Thomas som jag delade allt med?). Men att det tar tid att skriva av en bok, också en barnbok, fick jag erfara, och att det gör ont: ont i handleden, ont i fingrarna. En bok som jag älskade så mycket att jag likväl kopierade flera sidor för hand i ett linjerat block, kanske ett kapitel eller två, med min vingliga skrivstil. Vilket var mitt barnsliga sätt att säga det jag ännu inte var i stånd att tänka: *Jag hade velat skriva den*. Och som kom att bli livsavgörande, även om det också hade kunnat göra mig till tjuv och rentav skurk; jag hade kunnat förstöra det där skolexemplaret för att boken endast skulle leva i mig. Jag övervägde att göra det. Det slutade dock med att jag fick den av skolan, och det är en av de finaste saker en läroanstalt någonsin har gjort för mig. Även om jag var den enda som lånade boken.

Det var den boken, det exemplaret, som min mor hade i händerna, och jag begrep inte varför; jag tänkte inte – som jag hade kunnat göra och kanske hoppats på om det gällt en annan bok – att något i den, en mening, eller mindre, om så bara ett komma, slutgiltigt hade fått hennes hjärta att stanna. Nej, jag intalade mig att hon måste ha letat efter den och i det sammelsurium av böcker, kläder och papper som lägenheten förvandlats till velat ge den till min son, eftersom hon visste att han snart skulle komma. Men så hade jag låtit bilden av barn-

boken och de två kaffekopparna sjunka in och känt tvivlet börja gnaga – det var, tänkte jag, som om hon väntade på mig och gjort sig redo för mig fast jag egentligen skulle besöka henne först månaden därpå, och jag greps av en oro, en sorgsenhet, en skärande smärta; hon väntade mig månaden därpå men allt var redan på plats.

En *tableau vivant*, tänkte jag. En iscensatt bild som min mor och jag skapade tillsammans, i varsin fåtölj med varsin kopp, en påtvingad stående ritual som jag tidigt kommit att uppleva som kvävande och som (åtminstone delvis) låg bakom mina uppbrott, alla mina brådstörtade uppbrott.

*

Sacha, som aldrig ens nuddat vid tanken att duka av de båda kopparna med kallt kaffe, sa också något annat men det uppfattade jag inte direkt, det gick mig förbi.

När jag först kom in trodde jag inte att hon var där. Jag trodde inte att någon var där – för det naturliga var ju, tänkte jag, att hon satt där hon alltid brukade sitta: vi såg henne helt enkelt inte längre, hon hade blivit en del av inredningen, de var ett och samma. Och jag fäste ingen vikt vid vad Höken sedan sa: Jag såg boken ligga i fåtöljen, på sitsen, och försökte tända i rummet men lyset funkade inte och i nästa stund satt hon där med boken i knäet.

Du vet mycket väl att din syn inte är vad den har varit, svarade jag utan att reflektera.

*

Det fanns ingen el. En glappkontakt hade fått strömmen att gå. När detta hänt var svårt att säga men här och var, på borden och på parkettgolvet, noterade jag stearinfläckar och därefter märkliga spår, som efter en rad små slocknade eldhärdar. Som om det varit hennes sätt att få ljus (och värme?). Över en vägg löpte ett långt svart stråk, nära det förmodligen defekta el-uttaget. Väggen såg ut att ha slickats av en hög eldslåga. En hel gardinlängd var också brännskadad, från fällen upp till ögonhöjd, som om min mor – jag slog bort tanken – som om min mor hade tittat på medan lågan växte sig högre och högre innan hon hittade sinnesnärvaro nog att släcka den, förmodligen genom att kväva den med en pläd.

Köket var i perfekt ordning. Skinande rent. Som om ingen, någonsin, hade satt sin fot där.